

IBS MEDNARODNA POSLOVNA ŠOLA LJUBLJANA,
Mencingerjeva 7, 1000 Ljubljana

MEDNARODNA POSLOVNA EKONOMIKA

Poročilo o opravljenem raziskovalnem delu

Prof. dr. Vladimir Kenda

IBS Mednarodna poslovna šola Ljubljana, december 2010

POROČILO O OPRAVLJENEM RAZISKOVALNEM DELU

Naslov raziskave: MEDNARODNA POSLOVNA EKONOMIKA

**Naslov raziskave v angleškem jeziku:
INTERNATIONAL BUSINESS ECONOMICS**

**Ključne besede raziskave v slovenskem jeziku:
mednarodno poslovanje, mednarodna ekonomika**

**Ključne besede raziskave v angleškem jeziku:
international business, international economics**

**Naziv in šifra raziskovalne organizacije:
IBS Mednarodna poslovna šola Ljubljana, 2971**

**Šifra ter ime in priimek vodje raziskave:
01755 Vladimir Kenda**

1 UVOD

1.1 Namen raziskave

Namen raziskave je priprava učnega gradiva za študente podiplomskega programa, ki se bodo nekoč v praksi soočili z mednarodnim okoljem. Gradivo, po pričakovanju naslovljeno kot *Mednarodna poslovna ekonomika*, bo namenjeno najprej slušateljem IBS Mednarodne poslovne šole, dalje pa tudi vsem drugim slušateljem na ravni podiplomskega študija, katerekoli programa ali katerekoli fakultete v Sloveniji, ki bodo v praksi kakorkoli poslovali v mednarodnem okolju. Spričo majhnosti Slovenije, njene razvitosti in posledično velikega deleža zunanje menjave v BDP, pomeni, da se v slehernem podjetju tako ali drugače srečujemo z zunanjim okoljem. Rezultati iz učnega gradiva bodo torej namenjeni najširše v slovenskem prostoru.

1.2 Cilji raziskave

Takega gradiva, javno objavljenega in dostopnega za namene širše publike, doslej še ni, bi pa bilo potrebno. Potrebno je zaradi razumevanja in spoznavanja zakonitosti in pravil, po katerih lahko pričakujemo uspešno delovanje naših podjetij pri nastopanju na tujih trgih. V temelju gre za konkurenčnost, ne le kako jo spodbujati, ampak kako permanentno zagotavljati uspešno poslovanje v odnosih s tujino, tako na vhodni kot na izhodni strani. Za to je potrebno z ene strani objektivno oceniti lastne sposobnosti, z druge pa razumeti nasprotno stran, to je tuje okolje, s katerim so naša podjetja povezana, s časom pa postajajo prav v tuje okolje vse bolj vpeta. Ključni cilj raziskave je tako naslovljen na strokovnjaka v nastajanju, na magistranda, ki bi tako v razmeroma kratkem času spoznal veliko tistega, kar mu bodo čez čas prinesle izkušnje.

1.3 Pričakovani rezultati

Prvo pričakujemo pripravo takega gradiva, na temelju katerega se bodo kadri po diplomi usposobili za bolj uspešno delo v zunanji menjavi, ne glede na področje dela in ne glede na regionalno usmerjenost blagovno storitvenih tokov. V nadaljevanju pa pričakujemo, da bodo dobro usposobljeni kadri, fleksibilni in podprti z znanjem, vključno z izkušnjami, ki jih bodo pridobivali, vplivali na izboljšanje konkurenčnega položaja Slovenije nasploh. To bi lahko bil velik rezultat, če bi k temu vsaj delček prispevali. A to je realno pričakovanje.

1.4 Metodologija in uporabljene metode dela

Za namene pričujoče raziskave se kaže kot primerna uporaba naslednjih metod dela :

- Induktivna metoda – se pravi, da bi na temelju obravnave posamičnih elementov ali posamičnih primerov, sklepali na splošno veljavna pravila, torej posplošena spoznanja.
- Deduktivna metoda – ta pomeni, da bi na temelju splošnih načel ali spoznaj, ki so v stroki sprejeta, sklepali tudi na veljavnost posamičnih primerov in jih nanje tudi aplicirali. Tudi ta metoda bo v pričujočem delu uporabljena.
- Metoda analize – pomeni razčlenjevanje posamičnih dogodkov ali primerov, na temelju katerih sledijo podrobnejša spoznanja.
- Metoda sinteze, pomeni povezovanje posamičnih razčlenjenih primerov v neko splošno veljavno spoznanje .
- Metoda analogije, je podobna in pomeni priznanje veljavnosti tudi za druge primere , na temelju dokazov is posamičnih razčlenjenih primerov.

2 POMEN RAZISKOVANLE NALOGE MEDNARODNA POSLOVNA EKONOMIKA

2.1. Razmejitev nalog in obvez na podjetniški in na državni ravni

Uvodoma je potrebno trajneje, poglobljeno, na temelju strokovnih in zgodovinskih izhodišč razčistili vprašanje, kaj naj bo vloga podjetij in kaj države za doseganje konkurenčnosti pri nastopanju na zunanjih trgih. Kaj naj postori država za ustvarjanje podjetju prijaznega in ugodnega okolja, znotraj katerega bodo delovala podjetja. Gre za razmejitev, kaj je naloga države in kaj podjetja, da bodo lahko doma, še zlasti pa na mednarodnih trgih, uspešno delovala. Delovala namreč tako, da bodo konkurirala z dodano vrednostjo na temelju spodbude k inovacijam in podjetništvu, in ne zgolj s fiktivnimi transakcijami, ki družbo dolgoročno siromašijo, podjetja pa po kratkem vzponu privedejo v stečaj. S tem v zvezi je naš problem v Sloveniji dvojen, predvsem pa je treba razlikovati dvoje tipov podjetij.

Prvič gre za podjetja, ki si prizadevajo v primernem in zdravem okolju svoje delovanje organizirati po merilih klasičnega podjetnika enterpreneurja (po Schumpetru). Le ta je nosilec napredka in dodane vrednosti, na tega mora biti usmerjena gospodarska politika in temu mora družba zagotoviti ustrezno klimo. Tega, imenujmo ga inovativnega podjetnika, je treba ločiti od tranzicijskega podjetnika, katerega temeljni cilj nista razvoj podjetja in dodana vrednost, ampak prenos lastništva od nekdanje državne lastnine ali od drugih zasebnih lastnikov na svoj račun. Se pravi prenesena vrednost namesto dodane. Za slednji tip podjetništva se je udomačil izraz plenilski kapitalizem in prav ta je vplival na splošno prepričanje, da je liberalni kapitalizem kriv za vse zlo in za krivice. Od tod dalje pa napačen sklep, da je odprava tega (tržnega) sistema predpogoj za bolj pravično, morda pa celo za bolj uspešno družbeno ureditev. V tem gre iskati ključno nerazumevanje, zmešnjave in zablode.

Še večja zmeda velja na področju izbora temeljne ideologije, to je vprašanja, kakšna družbena ureditev bo omogočila podjetjem ustrezno klimo za razvoj inovativnega podjetništva? Ne velja le zmeda v praksi, ampak celo v teoriji. O tem se strinja stroka, kakor se strinja tudi z zahtevo po večjem miselnem redu na tem področju - in prav to ponuja pričujoča raziskava. Zmešnjava je že v izrazoslovju kaj razumemo pod enim ali drugim zunanjetrgovinskim nazorom, v praksi je še huje. Tako nekateri danes že nazor liberalizma, še zlasti pa neoliberalizma, označujejo kot psovko, njene zagovornike pa kot sovražnike sodobnosti. A se pozablja, da je bilo na začetku 80. let prejšnjega stoletja nasprotno, takrat so keynesijance pribijali na križ in izpostavljali njihovo zmoto. Dodatna zmeda v današnji praksi je v tem, da mnogi pod liberalizmom razumejo potrebo po vseh mogočih ukrepih pomoči države, pod keynesijansko ekonomiko pa zmanjšanje davkov, znižanje regulativ, dopuščanje kartelnega dogovarjanja, nacionalni interes in podobne neresnice. Brez upoštevanja zgodovinskih okoliščin, znotraj katerih se je uveljavil določen nazor, in brez analize temeljnih načelnih prednosti enega ali drugega nazora, ne pridemo do objektivne resnice, ampak se zmeda samo nadaljuje. In to je treba preprečiti.

Treba je razmejiti in razčistiti to kar naj opravi država za ustrezno podjetniško klimo in kaj naj bo naloga in vloga na ravni podjetij. Za to potrebujemo vsaj zgodovinski pregled o tem, zakaj so se nazori spreminjali, pod vplivom česa so se spreminjali, in to vselej utemeljeno spreminjali, predvsem pa, kje leži zdravo zrno neke ureditve - in temu je namenjena naša raziskovalna naloga. To je en del raziskave. Drugi, obsežnejši del raziskave, se bo nanašal na

segmentiranje zunanjih tržišč, katerih poznavanje in razumevanje je v veliki meri pogojeno z uspešnostjo naših podjetij.

2.2. Segmentiranje zunanjega trga

Sklicevati se zgolj na globalizacijo je premalo. Premalo je tudi izpostaviti spremembe, ki so nastale z globalizacijo za vse udeležence v svetovnem merilu. Spremembe, ki so ene prizadele in druge povzdignile so brez dvoma velike, potrebno in koristno jih je kritično oceniti, kakor tudi kritično ovrednotiti njene zagovornike in njene nasprotnike. A ne samo to! Globalizacija ne pomeni samo poenotenja standardov za blago in storitve, ki se pojavljajo na mednarodnih trgih, gotovo tudi to, a ne le to! Izza globalizacije je treba razčleniti vse tiste dejavnike, na temelju katerih opredeljujemo določen kompleks v mednarodnem prostoru, ki ima skupne značilnosti, ki ga lahko obravnavamo kot določeno homogeno celoto. S tem se odmaknemo od zgolj ozkih ekonomskih parametrov kot so cene, kvaliteta, pariteta, tečaji in podobno, ampak prehajamo na globlje in trajnejše vrednote, kot so elementi kulture določenega območja in civilizacijske značilnosti. Ta zaokrožena območja obstajajo, o tem govori strokovna literatura poglobljeno, za namene študentov na določeni ravni jih je smiselno analitično predstaviti.

Za opredelitev zaokroženih kulturno- civilizacijskih območij v svetu je potrebno predhodno razumevanje kaj ta območja sploh so. Do tega pridemo, če poprej razumemo njihove podkategorije. Te so toliko sociološke kategorije kot so tudi ekonomske in zgodovinske. Torej so tvorbe, ki začno z družino in aglomerirajo prek rodbine, plemena, naroda in nacije do civilizacije. Ne moremo torej razumet bistva nekega naroda ali nacije ali države, niti njenega gospodarskega ustroja, če ne razumemo širši civilizacijski prostor, v katerega je tvorba vpeta. To je lahko narod, nacija ali država.

Danes je na splošno priznanih sedem civilizacij v svetu (ali ekonomsko-kulturnih območij), o njih je največ pisal S. Huntington (Trk civilizacij), morda tudi osem, vendar je za namene te raziskave smiselno podrobneje spoznati naslednje: zahodna, ruska, kitajska, islamska, hindujska, japonska in latinsko ameriška civilizacija. Izgrajevale so se v dolgem zgodovinskem razdobju, v bistvu so obstajale že od nekdaj, samo v času hladne vojne so se države pod prisilo prerazporedile po ideološkem kriteriju in tako začasno ustvarile svojstveno, neživljenjsko mednarodno gospodarsko ureditev. Življenjski in trajen red je možen le po kulturno zgodovinskem kriteriju. Čim je hladna vojna prenehala, so se države prerazporedile po tej naravni zakonitosti. Tako vemo za sleherni deželo, kam spada in kam ne spada, na katerih vrednotah je njihov poudarek, kateri temeljni nazori zanje veljajo, kakšni organizacijski prijemi – pa tudi kje lahko kdo pričakuje podporo in kje odbojnost.

Razčlemba in utemeljitev tako postavljene mednarodne gospodarske ureditve se zdi za slehernega koristna. Koristna je za slehernega podjetnika ali poslovneža, ki se bo na različnih tržiščih pojavljal v različnih vlogah (kot kupec, prodajalec, investitor, finančnik ipd), ne nazadnje pa za slehernega razumnika, ki iz katerihkoli razlogov potuje po svetu. Tudi turistično, za razumevanje drugih in za razumevanje drugačnosti.

3. VLOGA DRŽAVE V LUČI ZGODOVINSKIH SPREMEMB

Postavlja se temeljno vprašanje, znotraj katere institucije lahko ljudje zagotovijo znosno, zmerno in človeku dostojno življenje. Od prosvetljenstva dalje se ideja o tem izpopolnjuje, v ospredju zanimanja pa ostaja vseskozi vloga države. Z mednarodnega vidika začenja država

delovati, kadar jo prizna zadostno število drugih držav, še zlasti pa, če se včlani v OZN. Vprašanje vloge države je smiselno obravnavati v kontekstu zgodovinskih sprememb, se pravi da obravnava za nazaj na temelju analogije omogoča tudi predvidevanja za v bodoče. Konkretno je smiselno spoznati te prelomnice: poreklo moderne države, liberalna država, država blaginje, neoliberalna država, regionalna država, avtoritarna država, totalitarna država in država v prihodnje.

V grobem ločimo te ključne konceptijske spremembe od srede 19. stol. do danes.

- Od srede 19. stoletja dalje je v svetu izjemno porasel prekomejni pretok blaga, ljudi in kapitala. Današnji trend globalizacije je na nek način nadaljevanje tedanjega trenda.
- S prvo svetovno vojno se je ta dinamičen trend globalizacije končal; namesto odpiranja navzven so prevladali strogi protekcijonizem blagovnih tokov in omejitve gibanja kapitala.
- Med obema vojnoma so splošnim omejitvam dodali omejitve na kapitalske transakcije, s čimer so se dežele praktično izolirale od zunanjih vplivov v pričakovanju, da se bodo tako izognili krizi.
- V 40. letih doseže rastoči protekcijonizem vrhunec z nastankom avtoritarnih ideologij, z izbruhom revolucij, z naraščanjem sporov med velikimi silami, z masovno politično in gospodarsko nestabilnostjo in z izbruhom svetovne vojne. V tem času ekonomski koncept zaščite prerase v vojno nasprotje z vojaškim spopadom.
- Po vojni so bili dani temeljni pogoji za stabilnost in za ponovno mednarodno integriranje z ustanovitvijo OZN kot institucijo za mirno reševanje sporov, MDS za urejanje mednarodnih denarnih razmerij, GATT (in od leta 1995 WTO) za liberalizacijo svetovne trgovine in Svetovne banke za mednarodno investiranje.
- Po drugi svetovni vojni so se zmagovalci odločili za sistem fiksnih menjalnih tečajev (Bretton-Woodski sistem), obdržali so kapitalske omejitve, hkrati pa so se zavzemali za znižanje trgovinskih preprek in v ta namen ustanovili leta 1947 GATT.
- Od 90. let 20. stoletja dalje zaznavamo nadaljevanje trenda liberalizacije. Ne toliko zato, ker bi to posamezne države želele, predvsem zato, ker to narekuje dosežena stopnja tehnološkega razvoja. V dobi elektronskega prenosa masovnih podatkov globalno in s tem radikalnega znižanja transakcijskih stroškov, se povečanemu pretoku menjave po vrednosti preprosto ne moremo upreti, tudi če bi to želeli.

Glavni tipi državne ureditve, ki jih velja podrobneje preučiti so naslednji:

Začetek moderne države

Za začetek moderne nacionalne države velja leto 1648 s koncem 30-letne vojne (Vestfalski mir), ko na evropskih ruševinah vznikne Francija kot prva sila, organizirana strogo centralistično, merkantilistično. Takoj po francoskem vzoru začenja v Evropi težnja tudi drugih narodov za ustanavljanjem lastne nacionalne države. Prevladalo je prepričanje, da je boljše zagotovljen interes prebivalcev z organizacijo po nacionalnem, namesto po duhovnem kriteriju, ki ga je simboliziralo rimokatolištvo. S tem začenja v Evropi doba monarhov.

Značilnost te oblike vladavine vplivnih monarhov, s tem pa tudi politike merkantilizma, je bila v tem, da je vsak izmed njih utrjeval svojo oblast predvsem s širjenjem ozemlja, s povečevanjem resursov, torej z oboroževanjem in vojskovanjem, pri čemer se često etnična ali jezikovna območja niso prekrivala z državnimi mejami. Prav v tem procesu nasprotovanj in borbe z drugimi, je narodna zavest šele nastajala. V bistvu pa je bila v rokah monarha orodje za pridobivanje bogastva. Vojaške zahteve za ohranjanje teh velikih tvorb je vodilo v

avtoritarne režime, ti režimi pa so spodbujali identifikacijo države z državljani in do določene stopnje vplivali na večjo enakost in na njihovo kulturno identiteto. Nacija je tako nastajala po daljšem usklajevanju in poenotenju prebivalcev določenega ozemlja in se je, zaradi pogostih sprememb meja, le izjemoma povsem ujemala z državnim ozemljem. Država tedanje dobe je bila torej toliko posledica nacionalne težnje za njenim oblikovanjem, kot ambicija monarha samega (kralja ali cesarja), preko katere je lahko povečeval svojo moč, oblast, ugled in bogastvo. Začetek procesa torej ni bila država sama, ampak monarh oz. neka ožja oblastna elita, ki je širila svojo moč in vpliv s pomočjo države kot institucije.

Izraženo strnjeno, država je postala v dobi merkantilizma najprimernejše orodje za krepitev njene obrambne sposobnosti ter sredstvo za povečevanje vpliva, moči in oblasti monarha. Omogočila je vojaško prisilo nad državljani, pobiranje davkov ali drugih pristojbin v državno blagajno, iz katere so financirali državno administracijo, predvsem pa oboroževanje, obrambo ali osvajanja novih ozemelj. Danes državi v merkantilizmu tako upravičeno pripisujejo vlogo kreatorja bogastva (wealth creation) za razliko od kasnejših formacij, ko je bila njena poglobljena naloga prerazdeljevanje bogastva. Država tedanje dobe je sicer skrbela za varnost državljanov, ne pa tudi za njihovo celovito dobrobit in blagostanje.

Vloga liberalne države

Z začetki kapitalizma v 18. in 19. stoletju ter vzporedno z rastjo podjetnikov in podjetij je dinamičen proces družbene preobrazbe postavil v ospredje podjetnike, to je njihove želje in zahteve, državo kot institucijo pa v ozadje. Podjetniški interes postaja gmotni interes proizvodnje, trgovanja in investiranja na čim večjem prostoru; prav ekonomski razlogi pa so hkrati determinirali vlogo podjetnikov in države.

Ključna vloga države je postala zagotovitev ugodnih splošnih pogojev in infrastrukture za uspešno delovanje podjetnikov, sama pa se v zadeve podjetnikov naj ne bi vmešavala. Laissez-fair kapitalizem in Smithova »nevidna roka« naj bi sama optimalno uredila vse, kar je za človeka najboljše. S tem med drugim razumemo:

- podjetja sama odločajo o investiranju, zaposlovanju, uvajanju nove tehnologije in o dezinvestiranju (ukinjanju podjetij, stečajih in odpuščanju delavcev);
- stroški državnega aparata in s tem davki naj bodo čim nižji ;
- nacionalni stroškovnik, ki determinira nacionalno konkurenčnost, naj bo čim ugodnejši.

Liberalna država je sicer ohranila svojo temeljno vlogo varuha reda, sicer pa je prepuščala maksimalno svobodo zasebnemu sektorju in skrbela le, da je ta aktivnost potekala čim bolj neovirano. Zdrava konkurenca naj bi veljala tudi v odnosih s tujino. Liberalna država je lahko relativno zmanjšala obdavčenje, ker je proračunske prilive zagotovila z dinamično rastjo vse številnejših in vse večjih podjetnikov, vključno z naraščanjem dohodka zaposlenih.

Strnjeno: v liberalni državi je podjetje postalo pionir in najpomembnejši akter kot poglobljeni ustvarjalec nove vrednosti, vloga države pa je bila omejena zlasti na zagotavljanje pogojev za uspešno delovanje podjetnikov. Liberalna država ni država enakosti, čeprav je meščanska revolucija poudarjala svobodo, enakost in bratstvo. Po naravi sami je nastajalo izrazito razslojevanje na vse bolj elitni meščanski razred in vse bolj marginaliziran preostali del družbe.

Keynesijanski kompromis

Liberalizem se je v osnovi pokazal kot uspešen sistem po merilih rasti, inoviranja in povečevanja dohodka, ključni slabosti liberalne države pa sta bili dve. Prva bila njena nemoč pri preprečevanju krizno-konjunkturalnih nihanj, drugo je razslojevanje prebivalstva in povečanje razpona med bogatimi in revnimi. Potreba po zaščiti prebivalcev se je pokazala zlasti v času krize, te zaščite ni zagotovila ne Smithova »nevidna roka« ne podjetniki investitorji.

Velika kriza v 30. letih 20. stol. je vnesla dvom o optimalnih učinkih delovanja prostega trga in nevmešavanja države v gospodarstvo. Številne prizadete panoge, neizrabljene industrijske zmogljivosti, propad podjetij, padec dohodka in velika brezposelnost so vplivali na temeljno spremembo nazora o vlogi države. Za vse te nadloge ni mogel prevzeti odgovornosti propadli podjetnik, ki je sam postal žrtev sistema, ampak neka širša družbena skupnost - država. S tem se je porodil nov nazor o optimalnosti družbene in gospodarske ureditve - intervencionizem. Teoretično osnovo za to je ponudil J. M. Keynes, v praksi pa so nov sistem prve uvedle ZDA z Rooseveltovo reorganizacijo upravnega in gospodarskega sistema (New Deal).

Vloga države in državnega proračuna je bistveno porasla, pomemben ni bil več le zasebni, ampak vedno bolj državni sektor. Gre za kompromis med prostim delovanjem trga in državnim načrtovanjem, kar v praksi imenujejo mešana ekonomika (mixed economy) oz. keynesijanski kompromis.

Keynesijanski kompromis se pojavlja na različne načine, med drugim kot :

- oblikovanje javnega sektorja v gospodarstvu,
- ustanavljanje "mešanih podjetij", kjer so sredstva delno v državni in delno v zasebni lasti,
- uporaba proračuna kot instrumenta ekonomske politike,
- monetarna politika, kontrola bank in kreditov, določanje obrestne mere, diferenciranje obresti glede na namen kreditov,
- kontrola deviznega prometa, poseganje v zunanjo trgovino, reguliranje notranjega in zunanjega dolga,

Z zanikanjem prednosti povsem prostega delovanja trga, z njegovo korekcijo in z nadzorom, se je posredno zmanjšala družbena razslojenost, s tem pa se je spremenila tudi dominantna vloga družbenih akterjev.

Vlogo kreatorjev nove vrednosti tako ohranja zasebni sektor s podjetništvom, država pa prevzema predvsem vlogo prerazdeljevalca vrednosti od bogatejših na revnejše in od sposobnejših na šibkejše, hkrati pa tudi stabilizatorja gospodarskega razvoja. To je tip t. i. socialne države (welfare state) zahodnega demokratičnega tipa, ki naj bi vsem državljanom zagotavljala človeka dostojno življenje, podjetnikom pa še dajala zadostno spodbudo za ustvarjanje vrednosti.

Vloga razvite industrijske države (država blaginje)

Sodobna razvita industrijska država teži pri iskanju notranjega in zunanjega ravnotežja k uresničenju štirih temeljnih ciljev: polne zaposlenosti, stabilnosti, gospodarske rasti in socialne varnosti. Ker dosledna izpolnitev enega parametra izključuje dosledno uresničenje drugega, tvorijo skupno t.i. magični četverkotnik.

- Polna zaposlenost je v praksi dosežena, kadar stopnja nezaposlenosti aktivnega prebivalstva ne preseže 3-4%, čeprav se ta kazalnik po državah razlikuje. 100% zaposlenost, kot je bila, denimo, v socialističnih gospodarstvih, obravnavamo kot nesmisel, ki družbo več stane, kot ima od tega koristi.
- Pod stabilnostjo v širšem smislu razumemo stabilnost cen faktorjev proizvodnje (delo, kapital, predmeti dela, tehnologija), v ožjem smislu pa stabilnost cen za blago, stabilnost tečajev in stabilnost obrestne mere. Čim večja so ta nihanja, tem bolj špekulativno se obnašajo gospodarski subjekti.
- Gospodarska rast je zadovoljiva že, če dosežemo vsaj 2% letno stopnjo. Rast lahko država spodbuja z instrumenti, ki jih ima na voljo, sodobna industrijska država ne dopušča ničte rasti in še manj negativne rasti. V demokratičnem sistemu se ne more obdržati vlada, ki ne zagotavlja vsaj minimalne pozitivne rasti.
- Socialna varnost je širok pojem, ki vključuje celotno paleto transfernih plačil in se po deželah razlikuje glede na razmerja strank na oblasti in družbenih preferenc. Sociala je v sodobni industrijski državi potrebna preprosto zato, ker to moderna država zmore in ker bi se brez nje pojavljali mnogo večji stranski negativni učinki.

Našteti štirje cilji sodobne države so medsebojno protislovni, kar pomeni, da bi maksimalno izpolnjevanje enega parametra samodejno pomenilo znižanje uspešnosti drugega parametra.

Vloga neoliberalne države

Slabosti keynesijanske države bi lahko takole strnili:

- težnja za hipertrofiranim, nabrekli administrativnim birokratskim aparatom, to je kvazi zaposlovanja, ki na določeni stopnji ne zagotavlja dodane vrednosti;
- težnja za korupcijo, podkupovanjem, kajti najpomembnejši naročnik postane država, s tem pa se zamegljuje ločnica med javno koristjo in koristjo določene stranke ali celo posameznika;
- težnja za hipertrofiranim sodstvom, kajti sistem postaja zakonsko vse bolj zapleten, vse bolj nepregleden, kar spodbuja aktivnosti, ki se končajo na sodnji.
- vse te aktivnosti razpihujejo mediji, za široke mase je lahko to celo hrana, ki ljudi bolj poneumlja, kakor plemeniti.

Neo liberalna država zagovarja troje načel, s katerimi naj bi modificirali klasični keynesianski model: deregulacijo, liberalizacijo in privatizacijo. Z *deregulacijo* razumemo odpravo ali vsaj ublažitev predpisov, s katerimi se sprošča svobodna dejavnost podjetij, z *liberalizacijo* sproščanje transakcij v odnosih s tujino, s *privatizacijo* pa prodajo velikega dela državnega premoženja zasebnemu sektorju.

V praksi so ga prvi uvedli konservativci v ZDA (R.Reagan) in Veliki Britaniji (M. Thatcher) na začetku 80. let, prozaično so novo dogmo gospodarske politike imenovali reganomika in tačerizem. Po tem konceptu se vloga države ponovno zmanjša, ostaja ji zlasti vloga redarja, poudarek je na večji vlogi podjetij po načelu: čim bolj svobodna bodo pri naložbah in zaposlovanju, tem večja bo rast in blaginja za vse.

Vloga avtoritarne in totalitarne države

Totalitarizem je izraz, ki so ga začeli uporabljati po drugi svetovni vojni za označbo konkretnih primerov Sovjetske zveze in nacistične Nemčije, in to prav z namenom, da bi ga

razlikovali od avtoritarnih režimov 19. stoletja. Tudi avtoritarni režimi 20. stoletja (npr. v Latinski Ameriki, Frankov režim v Španiji ali Salazarjev v Portugalski) niso imeli za cilj spreminjanja civilne družbe, ampak družbo le strože nadzorovati. Nacistični ali fašistični in enako komunistični režimi pa so si prizadevali za vseobsegajoč nadzor nad človekom oz. nad njegovim življenjem in s tem odpraviti civilno družbo.

Avtoritarna država po definiciji poudarja svojo moč, sposobnost in vitalnost. V demokraciji je država po definiciji slaba: prav poudarek na pravicah posameznika omejuje njeno moč. V totalitarni državi je to nekoliko drugače. Totalitarizem obeh vrst (nacistični in komunistični) je pomenil politično najskrajnejša in filozofsko najobjestnejša prizadevanja za prevzem nadzora nad celotnim človeškim okoljem, za dogmatsko družbeno organizacijo in za spreminjanje človeka samega.

Ultra liberalizem ali koncept regionalne države

Kenichi Ohmae (1995 in 1990) je menil, da nacionalna država, kot tvorba 18. in 19. stol., danes izgublja svoj smisel. Politično nezadovoljstvo, etnični predsodki, plemenske in verske mržnje vplivajo na potrebo po nekem drugačnem oblikovanju smiselnih tvorb od tistih v preteklosti. Priča smo drobljenju tradicionalnih držav, prebujajo se regije po nekem drugem interesu, nastaja svet brez meja.

V prid spremenjene vloge države govori nekaj razlogov:

- Informacije so v preteklosti pomenile monopol države, danes pa so zaradi hitrega pretoka dostopne vsakomur brez njenega privoljenja..
- Okus porabnikov po svetu se približuje nekemu srednjemu standardu, ljudje sledijo isti modi, stilu oblačenja in istemu življenjskemu stilu. Ljudje postajajo globalni državljani.
- Podobno se dogaja z opremo. Po razvitem svetu najdemo iste valjarne, iste robote in orodne stroje, izboljšave potekajo skorajda vzporedno..
- Nacionalna država, ki je bila v dobi merkantilizma vir ustvarjanja bogastva, je postala instrument črpanja bogastva.

Ohmae se v novih pogojih sveta brez meja zavzema za ekonomsko bolj sprejemljive tvorbe in jih imenuje regionalne države. To so naravne ekonomske zone, ki pa lahko (ali pa tudi ne) sovpadajo z veljavnimi državnimi mejami. Takšno jedro lahko emanira v svoje zaledje razvojno dinamiko, do njihovega smiselnega oblikovanja pa pride, če so navzven odprte in odzivne na zunanje investiranje in trgovanje. Morajo biti dovolj velike za gradnjo infrastrukture in da predstavljajo privlačno tržišče za najpomembnejše potrošne dobrine pa tudi dovolj majhne, da je še lahko zagotovljen enoten in skupni interes.

Ohmajeva dela so sicer naletela v svetu na velik odmev o vlogi države danes, kot preživele institucije, vendar večina zavrača njegovo tezo. Njegove teze veljajo kot ultra neoliberalizem, ob tem da je že neoliberalizem za mnoge vprašljiv.

Vloga države v prihodnosti

Od konca 20. stol. dalje se je razmerje moči med državo in velikimi multinacionalnimi družbami močno prevesilo v prid slednjih. Podobno v večini držav delujejo omrežja iz ozadja, ki postajajo v večini držav vse pomembnejša, sodobna država pa tako izgublja svojo tradicionalno vlogo notranje prerazdelitve. Državi ostajajo predvsem tehnična in administrativna opravila bolj pod vplivom centrov odločanja in moči kakor pa interesa celote.

Schuman in Martin ugotavljata nemoč sodobne države na treh področjih: vodenje monetarne politike, prerazdelitev preko državnega proračuna in zagotavljanje učinkovitosti represivnega sistema.

Organiziran kriminal je postal v svetu najhitreje rastoča in razvijajoča se gospodarska panoga, ki letno. S tem denarjem je možno skorumpirati in si podrediti zakonita podjetja in državne organe. Iz oporiščnih držav se mreže vztrajno širijo v bogate države.

Nacionalna država kot tradicionalna enota v mednarodnih odnosih po Brzezinskem (Izven nadzora, 171) ni več sposobna sama reševati najglobljih problemov, s katerimi se sooča človeštvo. To ne pomeni da nacionalna država ni več koristna, še dolgo bo osnovna celica državljske zvestobe, temeljni vir zgodovinske in kulturne raznolikosti in najmočnejša mobilizacijska sila. Toda svet danes potrebuje več kot samo nacionalno državo za organizacijo globalnega miru, vzpostavljanje globalnega blagostanja, globalno razporeditev sadov znanosti in tehnologije in za reševanje globalnih problemov okolja.

4 KULTURNE IN CIVILIZACIJSKE ENTITETE

Oprelitev temeljnih pojmov pripadnosti

Gre za opredelitve pojmov pleme, ljudstvo, narod, nacija, nacionalna država in civilizacija, kar označujemo s skupnim izrazom etnos. Etnos je torej skupni izraz za vsa povezovanja med ljudmi od najnižjih sorodstvenih vezi do najširših civilizacijskih vezi, z vključevanjem jezikovne sorodnosti, verske pripadnosti, skupnega porekla, podobne zgodovine in sorodnih institucij.

- *Pleme* je prvotna oblika etnosa in temelji na dveh naravnih danostih: na skupnem ozemlju in na sorodstvu. Skupno ozemlje zato, ker je zlasti s prostorsko bližino omogočena komunikacija med prebivalci, sorodstvo pa zato, ker je krvna pripadnost najpomembnejši dejavnik kooperacije med člani. Plemenska pripadnost je še vedno v velikem delu sveta pomembnejša od državne, ideološke ali neke širše civilizacijske pripadnosti.
- *Z ljudstvom* razumemo širok sloj neorganiziranega prebivalstva v predindustrijski družbi, za razliko od nekega višje organiziranega družbenega sloja. V resnici ljudstvo samo po sebi ni organizirano, ampak ga organizira aristokracija, ljudstvo je torej po definiciji še nepismeno in ga opredeljujemo v splošnem kot skupnost še neorganiziranega prebivalstva.
- *Narod* ne nastaja sam po sebi, ampak se oblikuje počasi z naporom iz ljudstva. Preobrazba ljudstev v narode se je v zahodni Evropi končala že pred 19. stol., v srednji in v vzhodni Evropi nekoliko kasneje. Prav intelektualci – pisatelji, umetniki, tudi revolucionarji – so poglavitni akterji njegovega oblikovanja. Iz ljudstva nastane narod šele takrat, kadar se iz množice izloči intelektualna elita, ki s svojim kulturnim prispevkom celoto naroda identificira kot enotno in zaokroženo entiteto.
- *Nacija*. Če je narod kulturni pojem, je nacija politični pojem. Oba sta povezana, kajti šele kultura daje smisel politiki in šele politika zares omogoča kulturo. Narod postane nacija takrat, ko dobi lastno državo, ki je delo naroda. Narodova kultura se lahko resnično uveljavi šele takrat, kadar država razvije svoje šolstvo, svojo nacionalno znanost, svojo nacionalno umetnost, skratka tedaj, ko se narod razvije v nacijo.

- *Civilizacija*. S civilizacijo razumemo najširšo družbeno entiteto, ki presega kategorije kot so narod, nacija ali država, in to tako po teritorialnem merilu kot po socioloških parametrih, ki pojasnjujejo določeno civilizacijo. V teritorialnem merilu se sicer lahko zgolj določena nacija ali država poistovečata s civilizacijo, praviloma pa ta zajema širše območje, to je po obsegu tolikšno, kolikor se njeni prebivalci sami čutijo za njene pripadnike in kolikor sami priznavajo oz. sprejemajo določene skupne parametre. Skupni parametri, ki opredeljujejo določeno civilizacijo so predvsem jezik, religija, družbene institucije in družbene norme. Torej bo isti jezik (ali jezikovna sorodnost), ista vera, isti vzorec obnašanja in sprejemanje istih ključnih vrednot, imel za posledico določeno skupno kulturo – ta pa izhaja iz nekega skupnega porekla tega širokega kroga prebivalcev. Tako sprejemajo prebivalci določene civilizacije neko pripadnost, hkrati s tem pa priznavajo določeno različnost od drugih civilizacijskih entitet.

Zgodovinarji 20. stoletja so menili, da je nemogoče objektivno pisati zgodovino kateregakoli naroda, ne da bi pri tem upoštevali tip kulture, ki ji pripada. Prav zato je (poleg narodov) smiselno preučevanje velikih socioloških entitet kot so civilizacije. Skupna ugotovitev je spoznanje, da pomeni kulturna podobnost primarno opredelitev neke večje družbene entitete, politična opredelitev, ki iz nje izhaja, pa sekundarno opredelitev. Narodi se tedaj po pričakovanju poistovečajo po kulturnem kriteriju z isto civilizacijsko skupnostjo, po političnem kriteriju pa to ni nujno.

Narava in konstelacija civilizacij

Človeška zgodovina je zgodovina civilizacij, razmišljati drugače o razvoju človeškega rodu je napačno. Zgodovinarji, antropologi in sociologi so razlagali vzroke za pojave, za vzpone in za padce civilizacij (med njimi Oswald Spengler, Max Weber, Arnold Toynbee), po Huntingtonu so danes glavne civilizacije v svetu tele:

1. Zahodna, vključuje Evropo, Severno Ameriko, Avstralijo in Novo Zelandijo;
2. Kitajska, opredeljena kot *konfucijanska* oz. kot *sino civilizacija*, v širšem pomenu vključuje jugovzhodno Azijo, Vietnam in Korejo;
3. Japonska, je po poreklu iz Kitajske, vendar se je razvijala oddvojeno in je ne gre enačiti s sino civilizacijo;
4. Islamska, začnjala v 7. stol, se v dveh stoletjih razširila na vzhod, sever in zahod in šteje danes preko milijarde pripadnikov;
5. Pravoslavna, izhaja iz Bizantinske kulture, vendar se je razvijala oddvojeno od zahodnega krščanstva z določenimi primesmi azijske civilizacije;
6. Hindujska, začenja 1500 let pr. n. št., njeno bistvo je kastna družbena ureditev, danes šteje kakih 800 mio pripadnikov;
7. Latinskoameriška, z vplivnim elementom domorodnih prebivalcev in afriških priseljencev, se razlikuje od severnoameriške civilizacije;
8. Afriška, vključuje Podsaharo, z izrazito plemensko pripadnostjo, delno tudi z panafriško identiteto. Ta je vprašljiva zato je ne bomo obravnavali.

Zahodna civilizacija

Zibelka zahodne civilizacije je Evropa, vse kar je zanjo bistveno se je preneslo na druge kontinente, ki jih štejemo v isto skupnost (Severna Amerika, Avstralija), toda edino v zahodni Evropi sta se odvijala dva posebna zgodovinska procesa, ki ju nikjer drugje v svetu ne

sledimo, ki pa sta bila bistvena za nastajanje tega kar je. To sta renesansa in prosvetljenstvo. Iz tega je začejalo porajanje človekovih svoboščin, demokratični pluralizem, tržno gospodarstvo in v nadaljevanju tehnični razvoj brez presedana. V nekem času je bil ta hitrejši in intenzivnejši kot kjerkoli drugod po svetu.

V ca. treh stoletjih se je zgodilo prvič v zgodovini, da je neko majhno območje – Zahodna Evropa – postalo globalna sila. S pomočjo pomorstva in ladij so dosegli vse kontinente na planetu, utrdili svoje postojanke, bili so demografsko maloštevilni v primerjavi z tistimi, ki so jih podredili. Na začetku 20. stol. je ostala izven nadzora Zahoda (vključno s Severno Ameriko) samo Kitajska, Rusija, Japonska, Otomansko cesarstvo in Etiopija.

Ko je od leta 1500 začejal evropski prodor na druge kontinente, je v naslednjih 250 letih podredil evropski dominaciji vso zahodno hemisfero in znaten del Azije, v drugi polovici 19. stol. še vso Afriko in Indijo. Zahod je tako že leta 1800 nadziral 35% svetovnega kopnega, leta 1878 67%, leta 1914 pa kar 84% svetovnega kopnega. V tem procesu so bile andske in srednjeameriške civilizacije povsem izbrisane; indijska, islamska in afriška civilizacija povsem podrejene, Kitajska je bila načeta in podvržena zahodnemu vplivu, samo japonska, ruska in etiopska civilizacija so uspele ohraniti neodvisnost.

Okoli leta 1910 je bil dosežen vrhunec: svet je bil enoten, mednarodna trgovina in mednarodno investiranje na višku, civilizacija (kot kategorija, ki označuje raven razvitosti) je pomenila zahodno civilizacijo, mednarodno pravo je pomenilo zahodno pravo, mednarodni sistem - zapadni (westfalski) sistem suverenih držav in kolonialnih teritorijev. V 20. stol. je prenehal enosmerni stik med civilizacijami, v katerih se je širil zgolj zahodni vpliv; nadomestila ga je interakcija med civilizacijami. Namesto širjenja Zahoda je začejala odbojnost proti Zahodu, nezahodne družbe pa so same postale gibalo lastne zgodovine.

Islamska civilizacija

Začetek islamske religije, njena nenavadno hitra in fascinantna širitev ter osvajanja v svetovni zgodovini nimajo primerjav: potekala je v kombinaciji vojnih osvajanj z vzporednim prestopanjem prebivalcev v islam. Od kod navdih za tako fascinantno širitev islama in ekspanzijo? S čim razlagati v tako kratkem času tako lahkotno podrejanje stabilnih tradicionalnih imperijev ali držav novi religiji?

Presenetljivo hitrost te širitve velja pripisati predvsem vojaškim zmagam oz. osvajanjem, vendar v prepričljivi kombinaciji z neko duhovno silo. Poziv vernikom na zmago v imenu Alaha je postala najširše uveljavljena oblika džihada; kombinacija verske gorečnosti, gmotnega pričakovanja in pričakovanja oblasti, je ustvarila neverjetno silo in s tem neverjetno preobrazbo v določenem razdobju.

Od leta 1747 do 1919 so zahodne dežele prevzele 92% muslimanskega teritorija, polovica vseh vojn v sto letih med 1820 in 1929 je bila med muslimani in kristjani. Toda leta 1995 je prešlo 69% teh teritorijev ponovno pod muslimansko oblast in v kakih 45 državah je bilo večinsko prebivalstvo muslimansko

Vzroki za nasprotja med zahodno in islamsko civilizacijo nimajo zgolj prehodni značaj, obe imata mnogo izključujočega tudi zato, ker sta si podobni: obe religiji sta monoteistični, obe univerzalni, obe sta misijonarski v prepričanju, da je poslanstvo prepričati druge k preobrazbi; islam ima džihad, krščanstvo je imelo križarske pohode.

Od 80. let 20. stoletja dalje je splošni trend islama protizapadnjaški. Govori se o zapadni zastrupitvi (westtocsination) in pomeni odvrčanje lokalne družbe od evropskega in ameriškega vpliva. Zahodno kulturo smatrajo v splošnem materialistično, pokvarjeno, dekadentno in nemoralno. Zahoda ne zavračajo zaradi napačne religije, ampak ker ta ne sprejema nobene religije. V muslimanskih očeh so zahodni sekularizem, nereligioznost in s tem nemorala večje zlo od zahodnega krščanstva, ki je vse to ustvaril.

Eni trdijo, da v odnosih med Zahodom in islamom ni problemov, problemi da so le z marginalnimi terorističnimi skupinami; 14 stoletij odnosov med krščanstvom in islamom pa dokazuje nasprotno

Sino civilizacija

V istem času kot Rimski imperij, nastaja tudi Kitajsko cesarstvo, čeprav drug za drugega niso vedeli. Za razliko od razvoja dogodkov v Evropi, kjer je po nastajalo vse večje število držav in kjer je zgodaj začel prevladovati nacionalni interes, se na prostoru Kitajske ni zgodilo. Evropa in islam so svoje območje razkosali na kakih 75 držav, Kitajska pa je največ časa ostala enotna država. Ves čas so ohranjali visoko stopnjo centralizacije, enotnosti, centralne oblasti, s tem pa tudi nacionalne ali civilizacijske pripadnosti. V vsem tem času se meje niso bistveno spreminjale, te so bile določene ali z naravnimi danostmi ali pa so se od ostalega sveta razmejili z Velikim zidom.

Največji del svetovne zgodovine je bila prav Kitajska najbolj razvita, moderna, tehnološko napredna, vojaško močna in kulturno superiorna dežela. Zato je (podobno kot v Rimu) nastal globok občutek superiornosti (biti Kitajec tega vesoljnega Nebeškega kraljestva je pomenilo biti kulturno za razliko od prebivalcev izven tega prostora), pa se je od ostanka sveta zahtevalo spoštovanje do Kitajske.

Propadala je zaradi notranje togosti, hedonizma, slabega stika z drugimi, tehnološko in organizacijsko bolj dinamičnimi družbami. Vendar je ustvarila samozadosten imperij in ni imela težnje nadalje širitve, ampak takega ohranjati pod konfucijansko sprejetimi nazori.

Temeljni konfucijski nazor izhaja iz spoznanja, da se je za obstoj in napredek potrebno lotiti velikih del, velika dela pa je moč udejanjiti le s sprejemanjem ustrezne družbene ureditve. Konfucianizem tedaj ni religija in Konfucij ni božanstvo, ampak je bil pobudnik določenega družbenega dogovora (socialni kontrakt), po katerem se odnosi v družbi kompleksno urejajo: odnosi v družini, med starejšimi in mlajšimi, med predpostavljenimi in podrejenimi, med vaškimi komunami in državo in - med prebivalci in suverenom. Po tem konceptu je suverenu podeljena oblast, ki jo je potrebno spoštovati, pa tudi dolžnost zadovoljivo organizirati gospodarstvo ter realizirati zastavljene cilje. Zanimivo je, da se v dveh tisočletjih niti temeljni odnos in celo niti temeljni ritual prebivalstva do suverena ni spremenil in da je v splošnem veskozi deloval razmeroma zadovoljiv družbeni red, za razliko od razgibanega, uporniškega in prevratniškega dogajanja v Evropi..

Druga posebnost kitajske družbe je njena zgodovinska zaprtost. Za razliko od razvoja evropskih mest, ki so zgodaj razvila svobodne trgovske luke in s tem pospešila menjavo, pretok informacij in tehnologijo na večje razdalje, je bila Kitajska strogo orientirana navznoter, dolgo pa tudi ni razvila lastne mornarice ali podvzemala dolgih plovb, odklanjali so ekspanzionizem, tipičen za Evropo od 16. stol. dalje.

Nasprotno je Kitajska od 16. stol. dalje postajala tarča evropskega ekspanzionizma, in to iz istih razlogov kot so sicer veljali za Evropo tedanje dobe: pohlep po zlatu, pridobivanje eksotičnih dobrin, misijonarsko širjenje krščanstva. Takrat je vse kar je bilo kitajskega (paviljoni, porcelan, tapiserija, ličenje, celo filozofija) na evropskih dvorih sprejeto kot visoka moda, nasprotno pa so Evropejci v Kitajski veljali kot barbari. Do konca 19. stol. je dosegel evropski, japonski in ruski ekspanzionizem vrhunec in dežela je bila tik pred razkosanjem.. Zgolj naključje, da so v tem medsebojnem rivalstvu hkrati druga drugo kontrolirale, je vplivalo na to, da je večino teritorija ohranila. S tem se je v Kitajski obudilo z ene strani zanimanje za posnemanje zahodnih družbenih vzorcev, z druge pa se je povečala odbojnost do tujcev zaradi ponižanj. V teh okoliščinah so zorele ideje za preobrazbo, za revolucijo in za nov zagon.

Kitajska je na začetku 21. stol. daleč od svoje preteklosti iz 19. in 20. stoletja, postala je druga svetovna sila, kjer ni več opaziti želje za posnemanjem zahodnih vedenjskih vrednot, samo zahodne tehnologije.

Japonska kot posebna civilizacija

Huntington je Japonsko opredelil kot redek primer ene same dežele, ki je hkrati ena sama posebna civilizacija. Za razliko od splošne predstave, ki bi celotno vzhodno Azijo opredeljeval kot eno skupno območje, je Huntington izvzel Japonsko kot poseben primer zaradi lastne zgodovine, jezika, religije, organizacije, institucij in samoopredelitve.

Japonska je ena redkih dežel, ki v vsej svoji zgodovini nikoli ni bila podjarmljena neki zunanji sili, v vsej njeni zgodovini so se je zunanji vplivi samo dotaknili, nikoli preplavili, sicer pa se je največji del celotnega razdobja razvijala v izolaciji. Zaradi svoje otočne lokacije največ časa v naravni izolaciji, delno pa v zavestni izolaciji v prepričanju, da bi zunanji svet nanjo kvarno vplival. Etnično velja visoka stopnja enotnosti populacije, zgodovinsko je celoto smiselno razdeliti na tri razdobja: na klasično dobo od začetkov v 6. stoletju do 12. stoletja, na fevdalno dobo, ki traja do srede 19. stoletja in na moderno dobo do danes.

Za celotno *klasično razdobje* od 5. do konca 12. stoletja je značilen vpliv Kitajske, še zlasti državna administracija je bila organizirana po kitajskem vzoru. Razdobje *fevdalizma* traja kakih 600 let (od 1192 do 1868); v tem času dejanska oblast ni bila osredotočena v cesarju, četudi je ta uradno simboliziral vrhovnega suverena, ampak je bila prenesena na vojaške diktatorje šogune. Do srede 19. stol. je bila Japonska relativno zaostala država, zlasti vojaško in tehnološko in s tem ogrožena da postane kolonija evropskih. Prav to bi bilo za njihova zgodovinska nacionalna čustva najhujše možno zlo. *Moderna doba nastopi* z Meiji reformo leta 1868; njeno bistvo je v ponovnem poenotenju dežele, v popolni združitvi in mobilizaciji celotnega potenciala, to pa je pomenilo vrnitev oblasti v roke monarha in skrajno koncentracijo oblasti v eni osebi, cesarju, ki je tako že po tradiciji predstavljal božanstvo.

Rusija oz. pravoslavna civilizacija

Pravoslavna civilizacija je ocenjena na 225 do 300 milijonov pripadnikov; poleg Rusije, kot ključne države skupnosti, sodi v ta sklop še večinski del prebivalstva Belorusije, Ukrajine, Romunije, Bolgarije, Moldove, Srbije, Črne gore, Grčije, Cipra, Makedonije in Gruzije.

Rusija sama in njeni odnosi z zahodno civilizacijo so se razvijali v štirih fazah:

1. od začetkov krščanstva v 10. stol. do konca 17. stol.;
2. od začetka vladavine Petra Velikega (1689) do začetka 20. stol. (boljševiška revolucija);
3. faza boljševizma od 1917 do 1990;
4. faza prenove od 1990 dalje.

Z razpadom Sovjetske zveze je na tem velikem prostoru svetovnega kopnega nastala nekaka »črna luknja«. Za ZDA je to pomenilo nevarnost, da lahko nastane politična anarhija, kaos, ali pa da nastopi nova diktatura, ob upoštevanju razpolaganja z velikim jedrskim arzenalom. Vse nove dežele so se znašle v negotovosti, brez slehernih izkušenj, pa tudi sama Rusija je bila demoralizirana. Vzdolž celotne meje z muslimani so nastale napetosti, na Daljnem Vzhodu pa močna Kitajska.

Rusija se je od nekdaj zavedala svojega posebnega poslanstva. Moskva je izvorno veljala kot tretji Rim, kasneje v komunizmu pa je rek »Ex Oriente Lux« pomenil, da je Rusiji usojeno biti znanilka luči, ki bo skorumpirani Zahod odrešila vsesplošne pokvarjenosti. Občutek domovinske pripadnosti in osebnega žrtvovanja za neke višje cilje je bil tradicionalno izražen, bili so ponosni na svojo veličino, skoraj 300 let so bili sila, ki je krojila usodo mnogih, celo velikih narodov. Vplivali so na svetovne odnose, ves svet jim je moral prisluhniti, svoje čase so celo verjeli, da bodo prehiteli ZDA.

Mnogi Rusi obžalujejo propad imperija, menijo da je bil nepotreben, da ga je treba obnoviti in da bi bil v novi obliki z manj prisile najprivlačnejša opcija. Odklanjali so pot, po kateri bi Rusija postala ena od revnih članic v klubu bogatih. Ruski imperij je obsegal ogromen del kopnega ozemlja brez jasno določenih zgodovinskih in zemljepisnih meja. Kritično je prav veliko območje pravokotnika med Jadranskim morjem na zahodu in Kitajsko na vzhodu ter južno rusko mejo in na jugu pasu muslimanskih držav. Brzezinski ga imenuje »veliki Balkan«, s čimer označuje nestabilnost in kaotično stanje, hkrati ga imenuje »črna luknja« ali geostrateški vakuum, ker v danih razmerah ni dominantne sile, ki bi lahko ta velik in strateško pomemben prostor nadzorovala.

Hindujska civilizacija

Hindujska civilizacija je z nekaj manj od milijarde pripadnikov po številu tretja največja skupnost (za kitajsko in islamsko) in je po Huntingtonu opredeljena kot zmerna, vsekakor ne kot militantna v odnosu do drugih. Poleg Indije sodijo sem še Nepal, Butan, kot manjšine pa so hindujci prisotni v vsej jugovzhodni Aziji, zlasti v Sri Lanki, Mianmaru, Maleziji, Tajski in Indoneziji. Indija je nesporni lider in krovna država te skupnosti..

Na oblikovanje hindujske civilizacije so vplivali nekateri ključni zgodovinski dogodki, ti dogodki so tudi oblikovali etnično sestavo, religijo in verske običaje ter politično in administrativno ureditev. Vse navedeno se je v več kot štirih tisočletjih oblikovalo v današnjo skupnost in pomeni prepletanje prvin verske, etnične, sociološke, politične in ekonomske narave.

Ključne prelomnice so: začetki civilizacije ob reki Ind, vdori Arijev s severa, islamizacija Indije z zahoda, vpliv Mogulov s severa, kolonizacija Indije pod Angleži ter oblikovanje gospodarskega sistema v razdobju od dosežene samostojnosti do danes.

Civilizacija ob reki Ind je začela ca 2.500 let pred našim štetjem, sodi med najstarejše na svetu in je po dosežkih primerljiva z rečnimi kulturami ob Nilu ali v Mazopotamiji.

Vpliv islama v Indiji je smiselno razdeliti na dve razdobji, prvo je prodor islama iz zahoda, drugo je prodor Mongolov (iransko Mogulov) s severa, katerih vpliv je pomemben na državno organizacijo, upravo, velik pa je tudi njihov prispevek v umetnosti, arhitekturi in v gradbeništvu.

Evropski kolonialisti so začeli trgovati ko je Maghelan leta 1498 obplul Afriko in prispel v Indijo. Začeli so s trgovanjem in nadaljevali z osvajanji. Dolgoletna želja krščanske Evrope, zaobiti ozemlja pod nadzorom muslimanov in doseči Indijo, se je uresničila. Britanska Vzhodnoindijska družba (East India Company) je bila prva organizacija, ki je sistematično osvajala in podrejala Indijo; ena sama zasebna družba je bila vsaj sto let nesporen vladar kar nad celotnim podkontinentom. Na začetku 20. stol. se je nacionalni duh okrepil in povečal odpor do tuje nadvlade, kar je ublažilo razdvajanja obeh verskih ločin. Leta 1947 dosežejo neodvisnost, leta 1950 sprejmejo ustavo, hkrati začenja s tem nov problem verskega ločevanja prebivalcev in s tem delitev podkontinenta na nove države.

Utrjevanje samostojnosti 1950 do 1990. Indija je vstopila v samostojnost z ene strani evforično, kot končni dosežek nacionalne osvoboditve in zaključek tuje nadvlade, z druge pa z vsemi hipotekami preteklosti. Gospodarsko-politično je imela Indija vse predispozicije za neko vmesno inačico med socialističnim centralnoplanskim in tržnim liberalnim gospodarstvom. Pretekli tradiciji nikakor ni ustrezal liberalni tržni model.

Gospodarske reforme po letu 1990. Analogno trendom na Zahodu so tudi v Indiji sledili gospodarskemu konceptu monetarizma (imenovanem manmohanomics po ministru Manmohan Singhu. In tu začne gospodarski vzpon Indije.

Od začetka 21. stol. dalje smo priča drugi skrajnosti. Še pred kratkim se je Indija navajala kot tipični primer revne dežele, kot skrajni razkorak v svetu med revnimi in bogatimi, neredko celo kot šolski primer krivic, ki jih je zagrešil kolonializem. Danes se pretirava z drugo skrajnostjo, kot deželo, ki bo poleg Kitajske zasenčila ves ostali svet, torej kot stoletje Azije, ki se je prebudila.

Latinskoameriška civilizacija

Tako po površini (z 21 milijoni km²) kot po številu prebivalcev (z 570 milijoni) sodi Latinska Amerika izmed sedmih navedenih civilizacij na peto mesto, toda po pomenu smo jo uvrstili na zadnje mesto. Lahko bi bila vključena tudi v Zahodno civilizacijo, kot njena podskupnost, toda po Huntingtonu so razlike zadostne za posebno obravnavo.

Vprašanje se postavlja od kod izvira permanentna razlika v razvitosti tega dela Zahodne hemisfere od njenega severnega dela. V tem ko sodijo ZDA in Kanada v sam vrh gospodarske in tehnološke razvitosti, so dežele Latinske Amerike na repu lestvice. Vsaj delni odgovor lahko iščemo v različni etnični sestavi, in to v kombinaciji z razliko evropskih priseljencev z Iberskega polotoka in ostale Evrope. Oboji so bili namreč posebej vplivni v smislu ustroja družbe in organiziranja proizvodnje, ne glede na priseljevanja z drugih kontinentov.

V severnem delu kontinenta, kjer je prevladoval anglosaksonski in protestantski vpliv in kjer je bila začetna gostota naseljenosti domorodcev manjša, je ostal delež domorodcev marginalen, belo prebivalstvo je bilo številčno in po vplivu povsem dominantno. V južnem delu, to je na območju današnje Latinske Amerike pa ne. Maloštevilni beli priseljenci so se

takoj pomešali z domorodci in z afriškimi priseljenci, dalje Indijanci s temnopoltnimi, s čimer je nastala svojstvena etnična sestava, ki je v veliki meri hkrati ustrezala hierarhiji v družbeni strukturi in ki se je ohranila do danes. Vse troje se je kazalo v neki novi civilizaciji, ki jo upravičeno lahko štejemo kot posebno.

Na južnoameriških tleh se je pod okriljem iberskih priseljencev že od samega začetka uveljavil drugačen tip kapitalizma od tistega na severu, v ZDA in Kanadi, pod okriljem anglosaksonskih priseljencev s protestantsko etiko. K temu je treba dodati, da je tip južnoameriškega kapitalizma bolj kakor vsi drugi vodil k povečanju razpona med bogatimi in revnimi. Nastala je peščica bogatih in vplivnih in masa povsem nevplivnih, marginalnih in revnih prebivalcev. Za sprejemljivo družbeno ureditev pa je potreben ustrezen delež populacije prav srednjega razreda, tega pa skorajda ni bilo. Od tod razumljivo nezadovoljstvo množic in navdih k revolucijam od samega začetka, stanje, ki se vleče vse do danes.

5 PRIČAKOVANI REZULTATI

5.1 O avtorju

Celotna bibliografija avtorja je razvidna iz Cobiss, smiselno pa je izpostaviti zgolj tiste poudarke iz celotnega opusa, ki dokazujejo, da bo pričujoča raziskava v obliki učnega gradiva dosegla svoj namen, da bo kakovostna in da bo tudi širše družbeno koristna. Avtor je pisec številnih dopolnjenih izdaj učbenika Mednarodni ekonomski odnosi na dodiplomskem študiju EPF in prav tako učbenika Mednarodno poslovanje, oboje je gotovo primerna iztočnica za pričujočo nalogo. Dalje je avtor na številnih mednarodnih programih kot so Erasmus ali Ceepus za tuje študente v tujem jeziku (v angleščini in nemščini) predaval predmet International Business, predmet, ki je bil sicer fakultativen, a so ga izbrali prav vsi udeleženci, ker je bil tako operativno naravnan. Avtor je veliko predaval na zunanjetrgovinskih seminarjih za praktike v tujini, za vodje predstavništva v tujini, obiskal številna naša predstavništva in se seznanil z njihovimi problemi. Prav na temelju navedenega, torej pisanja učbenikov ali referatov v teoriji in spoznavanja problemov v praksi, avtor meni, da je lahko predlagano raziskovalno gradivo primerno in koristno. Gradivo bo nekaka sinteza oz. nadgradnja vsega, o čemer je avtor v dolgem razdobju pisal in kar je spoznaval v praksi.

5.2 O raziskovalni nalogi

Raziskovalna naloga bi lahko bila dobra podlaga za razumevanje podiplomskih študentov, ki se bodo tako ali drugače soočili s prakso v mednarodnem prostoru. Gre najprej za to, da skozi program in delo utrdijo vrednote, ki so večne: kaj je prav, kaj ni, kaj je dobro, kaj ni, kaj prinaša delo in kaj prinaša špekulacija, kako se usmeriti trajno in stopati trdno po strokovni poti in česa bi se veljalo izogibati.

S tem ko bodo spoznali jasno razmejitev kaj pomeni prijazno poslovno okolje in kaj je njihova naloga oz. prispevek pri vsakdanjih opravilih v dobrobit sebi in skupnosti, bo storjen prvi korak na njihovi poti. Drugi korak bo storjen, ko bodo nazorno spoznali da zunanje okolje ni zgolj profana globalizacije, ampak je nekaj več. Je vsaj sedem skupnosti, ki opredeljujejo svetovni trg in mi smo del ene teh skupnosti.

Avtor verjame, celo prepričan je, da je priprava tega gradiva tako za posameznike kot za skupnost koristna in da bo tudi pričakovani študij na temelju pripravljenega gradiva študente nadalje gradil, nadgrajeval in jih usmerjal na pravo pot.

LITERATURA

1. Balaam, N. David, in Michael, Veseth. 1996. *International political economy*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
2. Berry, Brian j. L., Edgar C. Conkling, and D. Michael Ray. 1997. *The global economy in transition*.
3. Bobek, vito. 2002. *Doktrine in instrumenti mednarodne menjave*, Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
4. Brzezinsky, Zbigniew. 2001. *Velika šahovska tabla*, Podgorica.
5. Brzezinsky, Zbigniew. 1995. *Out of Control*, New York, Collier.
6. Brinovec, Slavko, m. Jeršič, m. M. Klemenčič in f. Lovrenčak. 2000. *Regionalna geografija sveta*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
7. Damijan, J. Pavlič. 1997. *Vpliv ekonomij obsega na zunanjetrgovinsko specializacijo*, doktorska disertacija. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
8. Fukuyama, Francis. 2002. *Konec zgodovine in zadnji človek*, Podgorica.
9. Fukuyama, Francis. 2006. *Konec človeštva: posledice revolucije v biotehnologiji*, Učila.
10. Galbraith, J. Kenneth. 1964. *Družba, ki živi v izobilju*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
11. Galbraith, J. Kenneth. 1979. *The nature of mass poverty*. Harvard university press.
12. Hampden-Turner in Fons Trompenaars. 2000. *The Seven Cultures Of Capitalism. Value Systems For Creating Wealth in the United States, Britain, Japan, Germany, France, Sweden and The Netherlands*. London: Piatkus.
13. Huntington, Samuel. 2005. *Spopad civilizacij*, Mladinske knjiga
14. Hofstede Geert. 2001. *Lokales Denken, Globales Handeln*. Muenchen: C.H. Beck.
15. Kenda, Vladimir. 2001. *Mednarodno poslovanje*. Maribor: Ekonomsko-Poslovna Fakulteta.
16. Kenda, Vladimir in Vito Bobek. 2003. *Osnove mednarodnih ekonomskih odnosov*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
17. Kissinger, Henry. 1999. *Diplomacija*. Zagreb.
18. Kokalj, Robert. 2002. *Interdisciplinarna analiza in kompleksno npovedovanje učinkov ekonomskih sankcij kot instrumenta zunanjeekonomske politike*. Maribor: Ekonomsko-
19. Krugman, Paul & Obstfeld, Maurice 2000. *International Economics*. Pearson Education.

20. Kumar, Andrej in sodelavci. 2002. *Zunanjetrgovinska politika slovenije*. Ljubljana: Ekonomska Fakulteta
21. Martin, Hans-Peter and Harald Schuman. 1997. *Pasti globalizacije - napad na demokracijo in blaginjo*. Co libri.
22. Ohmae, Kenichi. 1995. *The Evolving of Global Economy- Making Sense of the New World Order*. Harvard Business Review Book.
23. Ohmae, Kenichi. 1990. *Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy*. Harper Business.
24. Porter, Michael.1990: *The Competitive Advantage of Nations*. New York: The Free Press.
25. Rugman, Alan & Hodgetts, Richard. 2000. *International Business – A Strategic Management Approach*. Prentice Hall.
26. Schumpeter, Josef. 1961. *The Theory of Economic Developmen.*, Oxford University Press.
27. Svetličič, Marjan. 1996. *Svetovno podjetje: Izzivi mednarodne proizvodnje*. Ljubljana: Znanstveno publicistično središče.

SUMMARY

In order to operate the economy successfully, and the majority of population to be happy, the key question is how to define the tasks and responsibilities between enterprise and state. Or, what should be the sphere of action on national level in order to manage the enterprises successfully. To answer the question, an evolution of the nation state is needed. The steps to recognise the future role of the nation state, the following forms are outlined: the origin of the modern state, the liberal state, the Keynesian compromise, the welfare state, neo-liberal state, the regional state, the authoritarian and the totalitarian state, and finally the future state.

The second part in continuation raises the question of how to shape the world order after the end of the cold war. In contrast to the thesis that the globalisation will finally lead to one unified world, and that the rest of the world will simply copy the western model of market economy and political plural democracy, Huntington argues, that seven or eight cultural entities will be formed. This is true, because it is based on a natural and social issue instead of on an ideological one. These entities are: Western civilisation, Islam, Sino Civilisation, Russian Civilisation, Hindu, Japan and Latin-American civilisation.